

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: Váradi Antal

Cím: Séta Pest multjában

Forrás: Nemzeti Újság

Bn

1923. 2. 28.

Osztályozás

Tárgy

308

Hely

Idő

"17"

Személy

Séta Pest multjában

Irta: Váradi Antal

Ahányszor a régi levéltár bolthajtásai alatt gondolkodok vissza a mult századok Pestjére, ahányszor a Szeleért tetején letekintek a csodavárosra, amely mintha a földből nőtt volna ki, eszembe jut a kezdet, melyről poros foliansok beszélnek. És olyankor kedvem van visszasétálni a messze multba, melyről csak a krónika beszél. És megindulok a történelem ösvényén, s megyek, megyek a feledés fűvével rég benőtt utakon ...

Ezerhatszáz és nyolcvannyolcban kezdődik Pest protokolluma. A sárgult betűk sok örömről, de még több fájdalomról beszélnek a merített papiroslapokon. 1698-ban jelennek meg a *Paulinusok* Pesten. *Első Lipót* utal ki részükre december 15-iki dekrétumával templomnak és klostornak való helyet. A következő esztendőben — még az építést ugyszólván meg se kezdték igazában — már a karlovici béke elveszi Magyarországot a töröktől. Ideje volt.

1703 október huszonharmadikán írja alá első Lipót császár Bécsben a Pestet szabad királyi várossá emelő diplomát. Jogai és szabadságai megújítatnak, kibővítetnek.

A diplomát *Matyasovszky László* nyitrai püspök és kancellár s Hunyadi László állították ki Bécsben.

Már ebben az esztendőben kezdődik a *Rákóczi-féle* dicsőséges mozgalom. *Recrudescunt* ... 1704-ben jelennek meg a cirkáló csapatok Pest körül és Pesten. Aki a Balaton vidékén jár, láthatja az akarattjai vén szilfát, amelyhez a nagy fejedelem kötötte a lovát. A rövid dicsőség és sok vér után 1711-ben török le a szabadságharc s elássák a tárogatókat. Jaj annak, akinél találnak egyet. Résztint máglyára rakják, elégetik, résztint elkonzifikálják, még a maradványaikat is. Sokan elássák, mélyen a föld alá ... Majd jön még idő, mikor megharsan újra, a „Hej Rákóczi, Beresényi ...”

A nagy bujdosás pedig megkezdődik és *Mikes* írja már az ő kedves nénikéjéhez a konstantinápolyi levelet. Pola tétí, édes néni! ...

Mikor 1715-ben kitör az új török háború, a

kereskedelem mód nélkül fellendül. A Dunán Pesten át uszik le a hadsereg minden szükséglete. Az élelmiszerekkel való kereskedés nagyon nekilendül. 1717-ben jelennek meg a piaristák, 1721-ben pedig összeül Pesten a pesti protestánsok ügyeinek rendezésére összehívott *Articuláris commissio*. De megzavarják, s kénytelenek Pozsonyba áthelyezni a tanácskozást.

1724-ben gyulad fel a javított igazságszolgáltatás szövetneke Magyarországon. Állandó királyi tábla áll fel, megbővítettik a septemvirális tábla, mind a kettőnek székhelye Pest. (1723. XXV.)

1727-ben fejezik be *Martinelli* mesterkezeinek alkotását: az invalidus-házat. Sokáig ékesége, büszkesége Pestnek. Az országot felé néző udvara a mezőkre nyílik. Szemben az országúti kapuval zöld kertek, szántóföldek — harántvágású telkek — (még ma is olyanok a *Vilmos császár-ut háztelkei*). Ezek között van egy mulatókert. Rajta emeletes ház. A *Hackeré*. Korcsma van benne, de minthogy az emeletet nem tudják egyébre használni: színházat csinálnak belőle. Abban játszik *Déryné, Benke* atyus, *Déry, Szentpétery* és társaik. *Vida* az igazgató. A *Kisfaludy* vígjátékainak aranykora ez. Ott történik meg, hogy a „*Pártütők*” egy felvonását megújratatja a publikum.

1730-ban egy késmárki tudós, *Fischer Dániel* késmárki fizikus egy magyar tudós társaság alakítására hívja fel kollégáit. Visszhangtalan felhívás, bár a novemberi vásárkör megújítja a felhívást.

1736-ban Pest „különös leírása” jelenik meg *Bél Mátyás* tollából. Az első pesti *Baedecker*. Ugyanez esztendőben Pest és Buda között egy repülő-híd készül. Persze csak nyáron használható.

Ezzel kapcsolatosan a tabáni vénasszonyok azt a hirt terjesztik, hogy a nagy pestis, mely ebben az esztendőben kiütött, a hid miatt pusztított. Hja, az a sok istentelen ujtás! ... Az emberek nem férnek a bőrükbe!

1738-ban dühöng ez a retenetes kór, egész tiz esztendő beletelik, míg *Ferenc*, a lotharingiai és felesége, *Mária Terézia* meg merik látogatni Pestet. Addigra eltűntek az addig ismert legnagyobb vizáradás nyomai, mely 1741-ben hőmpölygött végig a városon.

1769-ben aztán rászánja magát a municipium, hogy engedelmet ad egy hajóhid felállítására.

1770-ben idetelepszene az angol kisasszonyok. Ugyancsak 1770-ben honosodik meg a lutri Budán. Minden szombaton ott remegnek a budai — sőt pesti vénasszonyok — reskontóikkal Budán és lesik a numerusok kiírását. Nyeményekről keveset tudok. Pedig egy kvinterónak országos hire futna! 1771-ben elkészül aztán a kuriális épület. 1773-ban eltörlik a jezsuiták szerzetét. Nehányan a várbeli plébánia teendőinek ellátására itt maradnak. 1774-ben azután a pesti rondellában színház nyílik. Persze: német.

1775-ben februárius 15-ikén megint vizáradás pusztít. Február 17-ikén éjjel beáll a nagy katasztrófa. A sok sártéglából épült ház általázik és *hatszáztizenegy* összedől. A kár az egykoru felbecslés szerint százhatvannégyezer háromszázhatvannégy forint.

1776-ban nagy ribillio támad Pesten. A polgárok lázonganak a túlterhes bekvártélyozás ellen. Végre is megszavaznak harmincezer forintot kaszánya építésére. Így a ribillio elcsillapul s a polgárok fizetnek.

1777-ben két plébániára osztatik a város. Három év mulva az egyetem jön Budára. II. József anyja örökébe ül. A kalapos király!

Pest és Buda lesznek az ország központjai. József sokat tesz Pestért, amelyet nagy várossá akar emelni. 1784-ben áthozza az egyetemet Pestre. Emeli a tanárok számát és jövedelmeit. *Winterl* professzor, a vegytan és botanika tudós tanára, elérkezettnek látja az időt egy új kísérletre. Tudós társaságot akar alakítani. A professzor — aki helytartó tanácsos is volt Budán — a megpendítésnél marad. Tudós társaság még nem alakul.

1786-ban megépül a központi papnevelő intézet. Pest északi végén pedig egy rengeteg épület alapjait kezdik ásni. A *Neugebaude*! Ugyanebben az esztendőben állatgyógyintézetet is állítanak fel Pesten.

1787-ben pedig a kerepesi-ut végén egy rengeteg lázaretumot építenek, a *Rókus-kórházat*. Volt mellette egy kis kápolna, a *szent Rozália kápolnája*, amelyet hozzá csatolnak. Ma is úgy

Az angol kisasszonyok leányiskolája is ebben az évben nyílik meg.